

Aliokirjoitus tai puheenvuoro, julkaisutiedot:

Paju, Petri: Suomi tarvitsee ”ydinjätemuistin”. *Turun Sanomat* 20.12.2024.

<https://www.ts.fi/puheenvuorot/6519726>

Suomi tarvitsee ”ydinjätemuistin”

Ydinjätteen loppusijoitusta maailmanlaajuisesti johtava Suomi on valinnut kansainvälisesti omintakeisen linjan ydinjätteen muistamisessa. Suomalaiset ydinjäteasiantuntijat ovat sivuuttaneet kysymyksen siitä, kuinka muistaa ydinsäilö tulevaisuudessa.

Suomalainen Posiva Oy on hyvää vauhtia saamassa valmiiksi käytetyn ydinpolttoaineen pysyvään säilytykseen tarkoitetun laitoksen ensimmäisenä maailmassa. Onkaloksi nimetty laitos sijaitsee Eurajoen Olkiluodon kallioperässä. Posiva Oy jätti vuoden 2021 lopussa lupahakemuksen laitoksen käyttöönottamiseksi. Hakemus on täydennyksineen parhaillaan Säteilyturvakeskuksen arvioitavana.

Olkiluodon loppusijoitustilaa suunnitellaan käytettävän sata vuotta. Se suljetaan noin vuonna 2130. Posivan mukaan riittää, että Onkalo maisemoidaan ja metsä kasvaa takaisin.

Viranomaiset hoitavat tietojen arkistoinnin. Tiedot tulee säilyttää pysyvästi.

Posivan käyttö lupahakemuksessa tiedon säilytys mainitaan vain kevyesti, muistamista ei lainkaan. Vuosituhansien mittaan Olkiluodon saari yhdistyy mantereeseen ja jäämassat valtaavat alueen. Posivan nykyisen tulkinnan mukaan viimeistään seuraava jääkausi pyyhkii viimeiset, repaleiset muistinrippeet Olkiluodon ”salaisuudesta”. Siinäkö kaikki ja End of story?

Ydinjäte, erityisesti käytetty ydinpolttoaine, säilyy hengenvaarallisena pitkään, vähintään tuhansia vuosia. Senkin jälkeen se on vaarallista kaikelle elolliselle. Aine on potentiaalista materiaalia ydinpommien tekijöille. Toisaalta nykyinen jäte voi tulevaisuudessa osoittautua raaka-aineeksi, jota ihmiskunta kykenee hyödyntämään tehokkaasti. Lain mukaan jäte pitää pystyä palauttamaan loppusijoitustilasta.

Suljettu ja piilotettu ydinjätehauta voi herättää pelkoa, varsinkin jos sen ymmärrys ja muisto alkavat hämärtyä. Toisaalta uteliaisuuden herääminen kasvattaa riskiä tunkeutumisyriityksiin. Joka tapauksessa paikalliset ihmiset joutuvat elämään ydinjäteperinnön kanssa ikuisesti – ainakin ihmisten näkökulmasta loputtomasti.

Ulkomaisessa tutkimuksessa lähdetään siitä, että Olkiluodon kaltaisia loppusijoituslaitoksen paikkoja ei tule unohtaa. Useissa maissa kuten Ranskassa ja Ruotsissa ”ydinjätemuistia” pohditaan monipuolisesti. Kansainvälisen tutkimuksen mukaan loppusijoitustila vaatii suunniteltua enemmän jatkotoimia. OECD:n Nuclear Energy Agencyn mittava tutkimus painottaa useita ratkaisuja muiston säilyttämiseen. Sen mukaan loppusijoituksen dokumentaatio, tiedon tallentaminen arkistoihin, aikakapseleihin ja museoihin on tärkeää. Ydinjätettä koskevia sopimuksia pitää noudattaa ja valvoa. Ydinjättesäiliön muistomerkki välittäisi tiedon sijoituspaikasta myös tuleville sukupolville.

Suomalaiset voivat ylpeillä maailman ensimmäisestä ydinjätteen loppusijoituslaitoksesta. Nyt jos koskaan Suomessa on oikea aika havahtua siihen, että Posiva ja Suomi ovat toistaiseksi lykänneet ydinjätemuistin kehittämisen kaukaisuuteen. On lähdetty siitä, että tiedon arkistointi riittää. Taideteoksissa, kuten Into Eternity -elokuvassa on kritisoitu kotimaista tuudittautumista Onkalon unohtamiseen.

Ulkomaisen tutkimuksen mukaan unohtaminen on epäluotettava lähtökohta ja epävarma tavoite. Paras ratkaisu on informoida tulevaisuuden sukupolvia, jotka joutuvat tekemään omat johtopäätöksensä ydinjätteestä. Muistaminen on erityisen tärkeää, jotta käytetyn polttoaineen palauttaminen olisi aito vaihtoehto mahdollisimman pitkään.

Suomessa tarvitaan korjausliike ja uusia aloitteita. Tilanne on onneksi hyvä, sillä kestävän ydinjätemuistin rakentamiseen on edelleen aikaa. Kansainvälisessä ydinainevalvonnassa, jota Suomessa hoitaa Säteilyturvakeskus, Suomi on johtoasemansa tasalla.

Suomessa on paljon opittavaa ulkomaisesta tutkimuksesta. Yhdysvalloissa, Ranskassa ja Ruotsissa on pitkään tutkittu ydinjätteen kallioperään hautaamisen muistamista ja tiedon säilytystä. Suomen kannattaa päivittää osaamisensa ja luoda perusta pitkäkestoiselle ydinjätemuistille. On tarpeen jatkaa aiheesta kansallisessa ydinjätehuollon

tutkimusohjelmassa aloitettua tutkimusta ja tehdä investointeja tulevaisuuden ydinjätemuistiin. Se voi tarkoittaa myös ydinalan koulutus- ja museotoimintaa, kansainvälistä yhteistyötä ja ydinjätteen muistamisen vahvistamista taiteilijoiden voimin.

**

Petri Paju

Kirjoittaja on teknologian kulttuurihistorian dosentti Turun yliopistossa.